

Masarykova univerzita**Fakulta****Obor řízení****Uchazeč****Pracoviště uchazeče****Habilitační práce**

Filozofická fakulta

Dějiny konkrétních literatur (slovanské literatury)

Mgr. Michaela Pešková, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická

Vladimir Sorokin, Jáchym Topol: Koncepty národní identity v imagologickém kontextu

Složení komise**Předseda**

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

*Filozofická fakulta, Masarykova univerzita***Členové**

prof. PhDr. Josef Dohnal, CSc.

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Prof. Dr. hab. Ludmila Mnich

Univerzita v Siedlcach

Prof. Dr. Dirk Uffelmann

Univerzita v Giessenu

prof. PhDr. Mária Kusá, CSc.

*FF UK Bratislava***Hodnocení vědecké / umělecké kvalifikace uchazeče**

Mgr. Michaela Pešková, PhD., vystudovala v letech 1995-2000 na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity rusistiku a bohemistiku a v letech 2000-2007 doktorské studium v oboru Ruská literatura. Během studia magisterského a doktorského se postupně profilovala sféra její vědecké činnosti jak v oblasti bohemistiky, tak rusistiky, kde propojovala lingvistické a literárněvědné přístupy, doslova poezii i prózu, oblast vědy a výzkumu a jejich aplikace v pedagogické praxi. Šíří jejích zájmů ukazuje její diplomová práce a publikace v časopise HOST z roku 2001 o tvorbě Ivana Wernische. Od roku 2003 pracovala jako odborná asistentka na katedře slovanských jazyků a obecné jazykovědy Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, od 2007 jako odborná asistentka katedry ruského jazyka Pedagogické fakulty téže univerzity; již řadu let je vedoucí této katedry.

Vědecký profil utvářený v rámci doktorského studia na Masarykově univerzitě se jí dařilo další léta plodně rozvíjet a rozšiřovat již v monografii, kterou vytěžila ze své doktorské disertace, a to *Idea „nového člověka“ v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století* (2012). Ze 70 % je autorkou aplikační monografie *Jsem imigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice* (2006). Jak dokládá její publikační činnost, výzkumnou doménou dr. Peškové je ruská literatura a její areálové přesahy, zejména utopická a dystopická linie, kterou započala již zmíněnou knihou o „novém člověku“. Její publikační činnost vydává svědectví o hlavním zaměření její vědecko-výzkumné činnosti. Je to flexibilní cluster většinou aktuálních až akutních problémů, které s dystopickou a postmoderní, kritickou vývojovou linií ruské literatury souvisejí: problém nové totality a autoritářských režimů, nová světová situace spojená s kulturní integrací imigrantů, s tím spojené obrazy identity a jinakosti, „tváře toho druhého“, abychom parafrázovali Emmanuela Lévinase, hodnotové pojetí česko-ruských kulturních a literárních vztahů, kulturní aspekty globalizace; literatura obecně a ruská literatura a český pohled na ni zvláště se stávají součástí širších kulturně politického pohybu v epochální zlomu první čtvrtiny 21. století. Nicméně literatura zůstává jádrem jejího výzkumu: dokládá to nejen její knižní prvotina z roku 2012, ale také anglicky napsaná monografie Vladimir Sorokin: *The Future of Russia* (2022); jejím rámcovým metodologickým přístupem je komparativní imagologie literárního artefaktu jako zdroj společenských koncepcí a jejich přesahů a extrapolací. V epicentru jejího zájmu se z tohoto úhlu pohledu stalo – kromě díla Vladimira Sorokina – tvorba Andreje Platonova, Jáchyma Topola, ale také česká recepční plocha díla Lva Tolstého a konstruování „nového člověka“ v poezii 20. století. Jako typický týmový hráč se habilitandka podílela na řadě společných knižních projektů a sérií, kde prezentovala výrazné hledisko nastupující generace českých rusistů. Z vědeckých studií uvádíme spoluautorství textu *Current Geopolitical Processes as a Methodological Opportunity for (Literary) Imagology* publikovaný v speciálním čísle prestižního polského časopisu, jediném evropském periodiku, které se od roku 1957 zabývá otázkami literárních žánrů *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, práce o „post“ situaci v Sorokinově románu *Doktor Garin* nebo analýza tohoto románu jako sequel; s tím souvisejí také její publikace v kolektivních monografiích axiologických a obecně slavistických.

Podílela se odpovídající měrou na publikacích v databázích Scopus a WoS, publikovala v peer-reviewed časopisech; kromě České republiky a Slovenska v Polsku a Rusku. Jak je patrné z dokumentace a souhrnné tabulky, má 3 knižní publikace, 3 články v databázi WoS, 1 ve Scopus, 15 v recenzovaných vědeckých časopisech, editovala 5 vědeckých publikací a je autorkou dalších 46 relevantních odborných textů. Výstupy své výzkumné práce prezentovala na řadě konferencí, zvaných přednášek a stáží v Rakousku, na Slovensku, v Polsku, Bulharsku a Rusku. Svou službu oboru prokazuje také v řadě odborných recenzí a expertíz. Podstatnou složkou habilitandčiny vědecké tvorby jsou odborné knihy, studie a učebnice s didaktickým zaměřením; ty budou zmíněny v druhém oddíle tohoto stanoviska, neboť vycházejí především z pedagogické činnosti habilitandky. Dr. Pešková je členkou redakční rady časopisu *Novaja rusistika* a členkou lektorského sboru časopisu *Philologia rossica*.

Kromě uvedených monografií lze z poslední doby zmínit například její dominantní editorský a autorský podíl na projektu *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků* a na monografii *Interkulturalita a národnostní menšiny v teorii i praxi: témata, historie, biografie, holocaust*.

Hlavním vědeckým přínosem tvorby Michaely Peškové je, jak to kdysi v jiné souvislosti vyjádřil jeden z nejlivnějších literárních vědců, formalista Viktor Šklovskij, „návrat míče do hry“, tedy zpětná integrace nově interpretované literatury do širších společenských, politických

a mentálních souvislostí v imagologickém a komparativním, často česko-ruském pohledu. Právě tato koncepce vytváří přirozený most k aplikační fázi jejího výzkumu a k její pedagogické činnosti. Řada publikačních výstupů habilitandky souvisí s její vědeckou činností expertní, didaktickou a editorskou.

Závěr: Vědecká / umělecká kvalifikace uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru Dějiny konkrétních literatur (slovanské literatury).

Hodnocení pedagogické způsobilosti uchazeče

Habilitandka má rozsáhlé pedagogické zkušenosti z různých typů škol (integrována střední škola, církevní gymnázium); od roku 2003 působí na vysoké škole, nejprve na Filozofické, později na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni, kde vede katedru ruského jazyka a zásadně se podílí na výuce a ve spolupráci s garanty na formování předmětové skladby studijního programu, zpracování akreditačních spisů a evaluačních zpráv. Kromě běžné výuky (viz dále) realizuje také metodickou přípravu studentů i v institucích neformálního vzdělávání a dobrovolnické práce, vyučuje také v kurzech dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a celoživotním vzdělávání, včetně univerzity třetího věku. Vyučuje jednak předměty jazykové a didaktické, jednak literárněvědné a kulturologicky zaměřené, například o Rusku, jeho literatuře, kultuře, novinářství, staroruské literatuře, osobnostech ruské literatury 19. a 20. století; vedla 34 bakalářských a 18 magisterských prací. Jako externistka vyučovala v roce 2021 na FF MU v Ústavu slavistiky kurz Image Ruska: literatura, publicistika, geopolitika, jazykový obraz světa, v roce 2012 byla lektorkou češtiny na Petrohradské univerzitě. Ve sféře expertní činnosti se podílela na práci centrálních institucí: v letech 2014-2020 byla externí hodnotitelkou na MŠMT, v rámci České školní inspekce je autorkou komplexních kompetenčních projektů systému hodnocení, v letech 2016-2019 byla odbornou garantkou výukových materiálů didaktického nakladatelství Fraus, v letech 2014-2020 byla na Magistrátu hlavního města Prahy externí hodnotitelkou v rámci spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou, školitelkou pro různé organizace, včetně Národního institutu pro další vzdělávání, FF UK aj.; poměrně pravidelná vystoupení má v Českém rozhlase a České televizi v pořadech a rozhovorech, které se týkají Ruska a současné situace, komentovala zde a v samostatných přednáškách také invazi Ruska na Ukrajinu. Její činnost pedagogická má přirozené přesahy z akademické sféry do veřejného mediálního prostoru, což do značné míry umožňuje její vědecké a odborné zaměření na literární kulturu a její společenské a didaktické aspekty, imagologii a mediální reflexi ruské literatury. Podstatnou složkou její pedagogické aktivity je rozsáhlá publikační činnost, učebnice, učební texty a podpůrné materiály, mezi nimiž jsou například učebnice ruštiny pro speciální profese, ruské reálie, ruský jazyk s didaktikou, kurs ruské literatury v komplexu světové literatury, texty dostupné online, řada kolektivních učebnic a sborníků, na nichž má habilitandka klíčový autorský a editorský podíl. Tím nejpodstatnějším je vytvoření rozsáhlého projektu Rozvíjení interkulturní kompetence ve výuce cizích jazyků, jímž se stala integrující postavou mladé české filologie obecně a rusistiky zvláště soustřeďující síly badatelů podobné orientace v České a Slovenské republice, ale také jinde v zahraničí. Důležitý byl například její koordinační workshop z roku 2022, který se týkal aktuální situace ruštiny po ruské invazi na Ukrajinu a hledání různých kompenzačních prostředků pro zahraniční stáže studentů, nových metod výuky apod. Dr. Peškové je tu spiritus agens projektu, ale také jeho samostatných publikačních výstupů, jichž je už několik a které, jak již uvedeno, spojují její literárněvědné a kulturologicko-imagologicko-areálové zaměření s jazykovou kompetencí; s tím také souvisí její mediální komentáře k dnešní pozici ruštiny u nás.

Summa summarum: Podstatná je vícevrstevnatost pedagogické činnosti habilitandky a její propojování s vědeckou a odbornou činností a přesahy do veřejného prostoru.

Závěr: Pedagogická způsobilost uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru Dějiny konkrétních literatur (slovanské literatury).

Hodnocení habilitační práce uchazeče

Habilitační práce Vladimír Sorokin, Jáchym Topol: koncepty národní identity v imagologickém kontextu vychází z několika „vstupních tezí“, které předpokládají podobnou strukturu Topolova a Sorokinova díla ve vztahu k autoimage českého a ruského prostoru s tím rizikem, že se ukazuje, že styčných bodů mezi oběma autory zase není tolik, kolik bylo možné na základě četby tušit. Podobně jako se od sebe liší autoimage (komplex české malosti a představa ruské velikosti), podobně je jiná i heteroimage, což odkazuje k zjevné nerovnoměrnosti v českém image Ruska a ruském zase českého geopolitického a kulturního prostoru. Interpretují se zde některé romány Vladimíra Sorokina (Den Opričníka, Telurie, Manaraga, Doktor Garin) a Jáchyma Topola (Sestra, Kloktat dehet, Citlivý člověk) z imagologického hlediska; současně z komparativního zorného úhlu autorka explikuje imagologicky podstatné fenomény, včetně utváření ruské a české národní identity, konstruování ruského a českého autoimage a heteroimage a obecněji vývoje česko-ruských vztahů v podobě obrazu „my“, „já“ a „oni“. Práce ukazuje, jak jsou v tomto ohledu klíčové postupy poetizace a sémantizace imagologických složek textu a důležitost utopie, antiutopie, dystopie, fantasy, satirického/parodického/travestijního románu a alternativní historie.

Jak autorka sama uvádí v páté tezi svého metodologického východiska: „Umělecká literatura se vyslovuje ke stavu soudobého světa jedinečným způsobem. O Sorokinovi i Topolovi lze říci, že se jedná o intelektuály s aktivním napojením na zkušenost lidstva, že jsou coby spisovatelé hypersenzitivními médii. Jsou schopni předvídat a předvídat dění příští již z nepatrných symptomů v současnosti, vidí to, co ostatní vidět nechtějí. S předstihem reagují na domácí i světové společensko-politické, kulturní i technologické změny. Bez přehánění můžeme tvrdit, že oba autoři současné události i válečné a celkové zostření vztahů států a národů tušili a ve svých románech je popsali. Na jedné straně využívají intuici, na druhé jsou profesionály svého řemesla, kteří s literárními prostředky pracují do jisté míry racionálně.“ (s. 15).

Podstatné je to, co habilitandka uvádí v samém závěru práce, že „pro vystižení současné neonacionální a předešlé postnacionální situace nebudou stávající imagologické pojmy ‚autoimage‘ a ‚heteroimage‘ zcela dostačující, bude potřeba je ještě minuciózněji rozčlenit, ve vyšší míře zohlednit také ‚metaimage‘ a vztah ‚image‘ k jiným přidruženým kategoriím.“ (s. 15). Proto zavádí řetězec dalších pojmů, jako jsou vnitřní autoimage (autoimage produkované pro vlastní skupinu), vnější autoimage (autoimage produkované pro cizí skupiny), „metaautoimage“ (představa o tom, jak sám sebe vidí druhý), „vlastní metaheteroimage“ (představa o tom, co si „oni“ myslí o tom, co „my“ si o nich myslíme) a „cizí metaheteroimage“ (představa o tom, co si „jiný“ myslí o „jiném jiném“), „metametaheteroimage“ (představa o tom, co

si „jiný“ představuje, že „my“ si představujeme o „jiném jiném“); z toho je zřejmé, jak jsou tyto mezitextové vztahy složité. Na závěr autorka charakterizuje celou problematiku: „Umělecká literatura se vyslovuje ke stavu soudobého světa jedinečným způsobem. O Sorokinovi i Topolovi lze říci, že jsou coby spisovatelé hypersenzitivními médii schopnými předvídat dění příští již z nepatrných symptomů v současnosti. Mentální kapacita a intelektuálnost obou autorů jim opravdu umožňuje podchytit celospolečenské tendence, podzemní proudy a stínové struktury s předstihem a pomocí prostředků umělecké literatury založených v jejich případě často na absurditě, přehánění, fikci, domýšlení, konstrukci alternativ a také metatextualitě a intertextualitě, je pojednat hluboce a systematicky.“ To je i podstatné zdůvodnění volby tématu habilitační práce a postupů autorčina výzkumu.

Jako postscriptum autorka uvádí Sorokinův román Doktor Garin, který rusky vyšel 2021 a česky o rok později. Tam se zabývá geopolitickým aspektem dílka, heterogenitou a hybriditou, etnicitou, konkrétně ruskou národní identitou a individualismem,

Oponenti vyjádřili s úrovní habilitační práce spokojenost, všechny posudky byly kladné. Prof. Anton Eliáš ve svém posouzení mimo jiné uvedl: „Habilitační práce Mgr. Michaely Peškovej, PhD., je nesporně originálním prínosom k poznaniu tvorby V. Sorokina i J. Topola a nemalou mierou – tak v národnom, ako aj nadnárodnom kontexte – prispieva k uplatneniu imagologických konceptov a metód bádania v literárnovednej sfére.“ Současně habilitandce položil několik otázek a vytyčil několik problémových okruhů, mimo jiné o názorové evoluci obou autorů, o personálním a sociálním čase, hranici různých uměleckých prostorů a hledání východisek ze situace současného světa. Prof. Natália Muránska v závěru svého hodnocení zdůraznila to, že dr. Pešková celý výzkum neuzavírá. Pokládá její habilitační práci za seriózní vědecký spis, který svou exaktní metodologií představuje ve svém oboru ojedinělý text; své kritické připomínky a problémové okruhy formuluje v posudku průběžně. Prof. Anna Gawarecka uvádí, že „otázky, které tato diskuse (rozuměj: kolem metod, nástrojů a narativních strategií vyjadřujících zásadní civilizační změny) vyvolává, jsou o to naléhavější, že v souvislosti s politickými událostmi posledních let, narůstajícími konflikty (včetně válečných), volebními vítězstvími pravicových, populistických či otevřeně nacionalistických stran a – z jiného úhlu pohledu – globálními unifikáčními procesy dochází k ‚rozostření‘ kritérií identity a atrofii tradičních ideologických a axiologických systémů či ke kolapsu velkých narativů.“

Práce je originální již výběrem tématu, tedy problému identity a jinakosti právě na konkrétním materiálu, v rámci imagologického bádání, ve využití různých přístupů.

Ale podstatná je také vizualizace výzkumu ve formě kategoriálních systémů, matric, srovnávacích diagramů, frekvenčních a vývojových grafů a škál, v nichž důležitou roli sehrála aplikace metod, mimo jiné sémiotické a kognitivní analýzy.

Závěr: Úroveň habilitační práce uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na habilitační práce v oboru Dějiny konkrétních literatur (slovanské literatury).

Výsledek tajného hlasování komise

Hlasování se uskutečnilo: elektronicky

Počet členů komise		5
Počet odevzdaných hlasů		5
z toho	kladných	5
	záporných	0

Návrh komise

Na základě výsledku tajného hlasování následujícího po zhodnocení vědecké / umělecké kvalifikace, pedagogické způsobilosti a úrovně habilitační práce uchazeče předkládá komise Vědecké radě Filozofické fakulty Masarykovy univerzity návrh **jmenovat uchazeče docentem** v oboru Dějiny konkrétních literatur (slovanské literatury).

V Brně dne 26.04.2024

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

.....